

Izglītības iestādes, sociālā dienesta, bāriņtiesas un citu iestāžu kompetence starpinstitucionālajā sadarbībā, veicot preventīvo darbu un risinot vardarbības gadījumus pret bērnu

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (turpmāk tekstā – inspekcija) savā darbības laikā sniedzot konsultācijas, organizējot tikšanās, vadot apmācības, kā arī veicot bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes ir konstatējusi vairākas problēmas, kas saistītas ar preventīvo darbu vardarbības novēršanā un savlaicīgas un kvalitatīvas palīdzības sniegšanu bērniem, kuri cietuši no vardarbības. Galvenā problēma, lai varētu sniegt kvalitatīvus pakalpojumus, joprojām ir starpinsitucionālās sadarbības nepietiekama nodrošināšana.

Līdz ar to, inspekcija ir izstrādājusi metodiskos ieteikumus „Izglītības iestādes, sociālā dienesta, bāriņtiesas un citu iestāžu kompetence starpinstitucionālajā sadarbībā, veicot preventīvo darbu un risinot vardarbības gadījumus pret bērnu”.

Metodiskajos ieteikumos apkopoti veicamie pasākumi (praktisku situāciju apraksts ar shēmām), kurā iekļauta institūciju kompetence (pamatojoties uz normatīvajos aktos noteiktajām prasībām) gadījumos, kad ir aizdomas par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem (īpaši vardarbību pret bērnu).

Metodiskais materiāls ir paredzēts kā palīgmateriāls darbam dažādu institūciju speciālistiem, risinot problēmsituācijas, kas saistītas ar bērnu tiesību pārkāpumiem.

Vienlaikus gribam izteikt pateicību sadarbībā materiāla tapšanā Bērnu un ģimenes lietu ministrijas Bāriņtiesu uzraudzības un metodiskās vadības departamentam, Rīgas domes Izglītības, Jaunatnes un Sporta departamentam un Latvijas Universitātes lektorei Dainai Vanagai.

Starpinstitucionālā sadarbība ir nepieciešama, lai bērnu tiesību aizsardzības subjekti – bērna ģimene, izglītības, kultūras, veselības aprūpes, bērnu aprūpes iestādes, policija, valsts un pašvaldības institūcijas, sabiedriskas organizācijas un citas fiziskas un juridiskas personas, kuru darbība saistīta ar palīdzības sniegšanu bērniem, kā arī darba devēji veiksmīgi varētu īstenot normatīvajos aktos noteiktās prasības, nodrošinot bērnu tiesības (piemēram, bērna drošību, aizsardzību, tiesības uz izglītību, tiesības būt pasargātam no fiziskas, garīgas un seksuālas ekspluatācijas).

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70.panta pirmajā daļā noteikts, ka visu bērna tiesību aizsardzības subjektu pienākums ir jebkurā gadījumā sniegt palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama.

Nevienai no bērna tiesību nodrošināšanā iesaistītajām institūcijām nav visu nepieciešamo zināšanu, prasmju vai līdzekļu, kas vajadzīgi problēmas atrisināšanai. Katra no iesaistītajām institūcijām ir kompetenta

pieņemt lēmumu kādā noteiktā aspektā, piemēram, izglītības iestāde nodrošina mācību un audzināšanas procesu, kā arī sniedz bērnam atbalstu, sociālais dienests sniedz finansiālu un psihosociālu atbalstu, bāriņtiesa lemj par nepieciešamību atņemt vecākiem aprūpes tiesības un lemj par bērna ārpusģimenes aprūpi, ārstniecības iestāde sniedz bērnam nepieciešamo medicīnisko palīdzību, policija veic izmeklēšanas darbības un nodrošina likumpārkāpumu profilakses darbu.

Risinot vardarbībā cietuša bērna tiesību aizsardzības jautājumus, nepieciešams ņemt vērā šādus aspektus:

- ✓ bērna tūlītējās vajadzības, kā arī ilgtermiņa vajadzības (vajadzību pēc drošības, aprūpes un īpašas palīdzības),
- ✓ noderīgas informācijas apmaiņas nepieciešamība, kas palīdz nodrošināt tūlītēju un pastāvīgu bērna drošību,
- ✓ ir nepieciešams viens speciālists, kurš vada darbu ar konkrēto gadījumu un koordinē sadarbību,
- ✓ starpinstitucionālā novērtēšana un izpētes plānošana vislabāk atbilst bērna interesēm, kā arī nodrošina resursu pieejamību.

Starpinstitucionālā sadarbība balstās uz starpprofesionāļu komandas darbu, kurā piedalās visu kompetento institūciju pārstāvji. Starpprofesionāļu komanda ir dažādu disciplīnu profesionāļu grupa, kurai ir kopējs mērķis kvalitatīva pakalpojuma sniegšanā klientam un pēc iespējas labāks problēmsituācijas risinājums. Ar starpinstitucionālās komandas sadarbību var piesaistīt nepieciešamos resursus bērna problēmas risināšanā.

Starpinstitucionālo **sadarbības mehānismu**, piemēram, starp izglītības iestādi, sociālo dienestu, policiju **var noteikt pašvaldība, izdodot rīkojumu vai iekļaujot minēto jautājumu saistošajos noteikumos.**

Situācija A

Bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi

1. Klases audzinātājs sazinās ar vecākiem, lai noskaidrotu skolas kavējumu cēloni.

2. Kad bērns ierodas skolā, klases audzinātājs uzklausā bērna viedokli par situāciju.

3. Klases audzinātājs sadarbībā ar citiem skolas pedagogiem veic skolēna novērošanu klasē.

4. Situācijas, par kurām klases audzinātājam nekavējoties jāziņo sociālajam pedagogam vai izglītības iestādes administrācijai:

- aizdomas, ka bērns cieš no emocionālas, fiziskas vai seksuālas vardarbības,
- saņemta informācija, ka bērns nav nakšņojis mājās,
- klases audzinātājs pamanījis, ka bērna uzvedība izmainījusies (piemēram, uzvedība kļuvusi izaicinoša, rupja, bērns noslēdzies sevī, ir drūms),
- klases audzinātājs pamanījis, ka bērnam nav sezonai piemērots apģērbs, mācību līdzekļi, vai arī bērns nav ēdis.

5. Ja vecāki par problēmsituāciju ir informēti gan mutiski, gan rakstiski (sagatavojot oficiālu vēstuli), bet neattaisnotie kavējumi turpinās, klases audzinātājs nedēļas laikā informē skolas sociālo pedagogu, ja tāda nav – izglītības iestādes administrācijas pārstāvi (direktora vietnieks/ce mācību vai audzināšanas jautājumos).

6. Sociālais pedagogs sadarbībā ar izglītības iestādes atbalsta personālu¹, klases audzinātāju un vecākiem analizē bērna neattaisnoto kavējumu cēloņus izmantojot gan skolēnu rakstveida paskaidrojumus, gan anketēšanu, gan individuālas sarunas, var veikt arī mājas apmeklējumus. Minētie uzdevumi tiek sadalīti speciālistiem izglītības iestādē. *Piemēram, psihologs veic anketēšanu mikroklimate izpētei klasē un individuālas sarunas, sociālais pedagogs ar klases audzinātāju veic mājas apmeklējumu, klases audzinātājs - novērojumus.*

Šādas analīzes mērķis ir apzināt vai izslēgt kavējumu cēloņus izglītības iestādes vidē, piemēram, vienaudžu vardarbību.

7. Darba gaitā ir jāizvērtē vairāki iespējamie problēmas cēloņi, kas var būt saistīti ar:

- Problēmām izglītības iestādē (skatīt situāciju A1);
- Bērna individuālo situāciju (veselības problēmas, mācību un

¹ Ar izglītības iestādes atbalsta personālu saprotami tie darbinieki, kas tieši nepiedalās izglītības nodrošināšanas procesā, bet sniedz atbalstu un palīdzību problēmsituāciju risināšanā, piemēram: psihologs, sociālais pedagogs, medmāsa, u.tml.

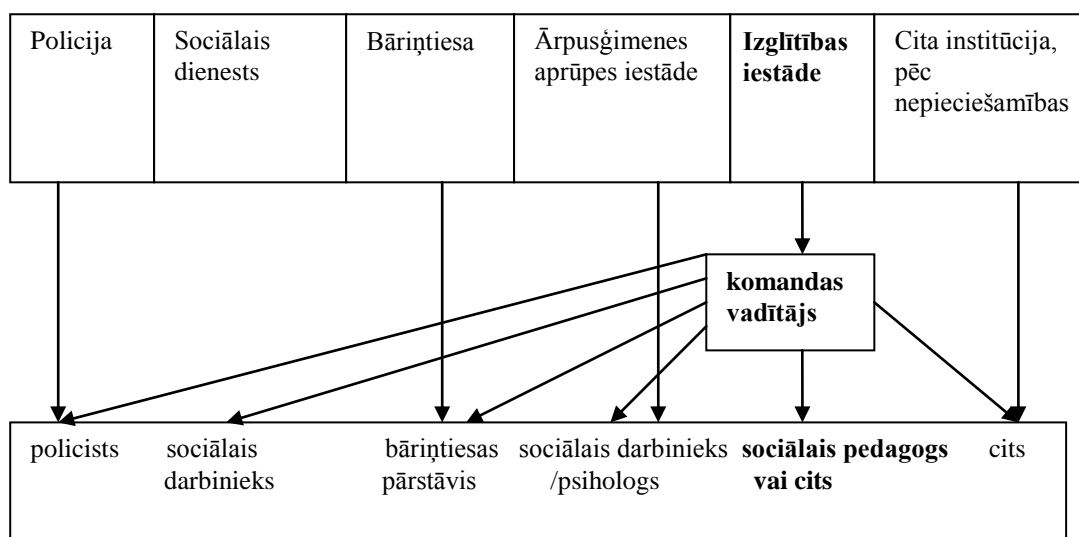
uzvedības traucējumi, individuālas problēmas jeb pārdzīvojumi, kas saistīti ar attīstības vai traumatisko krīzi, u.c.) (skatīt situāciju A2);

➤ Problēmām ģimenē (skatīt situāciju A3).

Iespējama ir situācija, kad problēmas ir saistītas ar vairākiem cēloņiem, piemēram, vecāku atkarība no alkohola, nerūpēšanās par bērnu, mācību un uzvedības traucējumi – problēmas izglītības iestādē.

8.Problēmas risināšanai izglītības iestādei pēc nepieciešamības ieteicams sadarboties ar pašvaldības sociālā dienesta, bāriņtiesas vai policijas pārstāvjiem. Šajā gadījumā starpinstitucionālās komandas vadītājs var būt izglītības iestāde. (skatīt attēlu Nr.1)

Attēls Nr.1

!!!Darbā ar bērnu problēmsituācijas risināšanā jāievēro konfidencialitāte. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteikto, informācija, kuru par bērnu ieguvusi bērnu aprūpes, izglītības, sociālās palīdzības vai citas iestādes darbinieks vai valsts vai pašvaldības institūcijas darbinieks, pildot amata pienākumus, ir konfidenciāla, un ziņas, kas jebkādā veidā varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai vai viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, nav izpaužamas.

9.Tad, kad bērns atgriežas izglītības iestādē, būtu vēlams izstrādāt plānu skolēna adaptācijai, informējot par to priekšmetu skolotājus.

Situācija A1

Bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi: Problēmas izglītības iestādē

1. Klases audzinātājs veic novērojumus, informē psihologu un sociālo pedagogu ar lūgumu iesaistīties problēmas identificēšanas procesā.

2. Bērnu nepieciešams uz klausīt (sarunu veic tas darbinieks, kuram ar bērnu ir vislabākais kontakts).

3. Izpētes gaitā jāizanalizē un jāizvērtē iespējamie cēloņi izglītības iestādē. Šādi cēloņi var būt:

3.1. emocionāla, fiziska vai seksuāla vardarbība starp bērniem

Emocionālā un fiziskā vardarbība starp bērniem var būt ļoti traumējoša un atstāt tālejošas sekas. Tādēļ klases audzinātājam un priekšmetu skolotājiem sanākot kopā būtu jāapkopo savi novērojumi par izmaiņām klases mikroklimatā (konflikti, draugu grupas, izstumtie bērni).

Ja tiek identificēta vardarbība starp bērniem (vienaudžu vardarbība):

- klases audzinātājs nekavējoties piesaista psihologu un sociālo pedagogu mikroklimata izpētei klasē;
- atbalsta personāls sadarbībā ar klases audzinātāju izstrādā plānu mikroklimata uzlabošanai klasē. Darbu ar klasi veic sociālais pedagogs/psihologs un klases audzinātājs pēc vienota plāna;
- bērnam, kurš ir upuris, saskaņojot ar vecākiem, tiek piedāvāta iespēja saņemt individuālas psihologa konsultācijas;
- bērnam, kurš ir varmāka, arī jāsniedz nepieciešamais atbalsts un palīdzība, lai viņš saprastu savas rīcības sekas (sarunas var veikt sociālais pedagogs vai psihologs);
- sociālajam pedagogam vai psihologam būtu jāpiedalās gan pedagogu, gan vecāku sapulcē, lai skaidrotu radušos situāciju un sniegtu nepieciešamo atbalstu;
- vienaudžu vardarbības mazināšanai nepieciešams arī regulārs preventīvais darbs, kas tiek īstenots ar audzināšanas plāna palīdzību, izmantojot gan atbalsta personālu, gan pedagogus, darbam ar bērniem var pieaicināt arī policijas pārstāvjus.

3.2. konfliktējošas attiecības ar pedagogu vai vairākiem pedagogiem (iespējama emocionālā vai cita veida vardarbība)

Konfliktējošām attiecībām ar pedagogiem bieži vien pamatā ir neiecietīga attieksme, kas var būt gan no pedagoga puses, gan no skolēna puses. Nerisināts konflikts var pārvērsties par emocionālu vardarbību, vai par fizisku vardarbību. Līdz ar to būtu nepieciešams izprast to, ka viedokļu sadursme ir normāla un pat vēlama pedagoģiskā procesa sastāvdaļa, jo skolotājs nepārtraukti rosina skolēnus pārvarēt sevi, mācīties ko jaunu, darīt ko neparastu. Svarīgi ir izprast – kāpēc bērns tā rīkojās. Piemēram, skolēni, kuri ir rupji un agresīvi, bieži vien cieš no vecāku emocionālas vardarbības vai pamešanas novārtā. Reizēm arī mācību viela skolēnam var būt par sarežģītu un ar agresīvu uzvedību viņš izsaka savu neapmierinātību, ka nevar būt tikpat labs kā citi. Vienlaikus arī skolotāja attieksme var radīt bērnam nedrošības sajūtu, ka viņš ir nesaprasts un nepieņemts. Skolēns var nesaskatīt progresu savās zināšanās un prasmēs.

Ja tiek identificēta konfliktsituācija starp pedagogu vai pedagogiem un bērnu:

- situācijā, kad pastāv konflikts starp kādu no pedagogiem un bērnu var palīdzēt gan klases audzinātājs, gan sociālais pedagogs vai psihologs, arī skolas administrācija;
- sākotnēji ir jāapzina konfliktējošās puses, jāizplāno sarunas gaita, jāizvirza konkrēti noteikumi sarunai un jāmēģina panākt konfliktējošo pušu vienošanās;
- uzklusot abas puses jāmēģina izprast, kādi ir bērna uzvedības cēloņi, vai tie ir bērna individuālie pārdzīvojumi vai bērna pamešana novārtā, vai citas problēmas, kas var būt saistītas arī ar pedagoga kompetences trūkumu;
- pedagogam ir tiesības vērsties pēc palīdzības pie psihologa vai sociālā pedagoga, ja viņš vēlas izrunāties par saviem pārdzīvojumiem saistībā ar esošo konfliktu;
- lai mazinātu spriedzi, kas rodas saskarsmes procesā ar bērniem, skolas administrācijai būtu nepieciešams pedagogiem nodrošināt supervīzijas (atbalsta pasākumus), arī izvērtēt iespēju nodrošināt izglītojošus pasākumus, kas tiktu vērsti uz profesionālo kompetenču attīstīšanu, ietverot konfliktu risināšanas prasmes, sadarbības prasmes, pašpalīdzības prasmes darbam ar bērniem.

Situācija A2

Bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi: Bērna individuālā situācija

Ar bērna individuālo situāciju jāsaprot piemēram, veselības problēmas, mācību un uzvedības traucējumi, individuālas pārdzīvojumi, kas saistīti ar attīstības vai traumatisko krīzi, bērna izdarīti pārkāpumi.

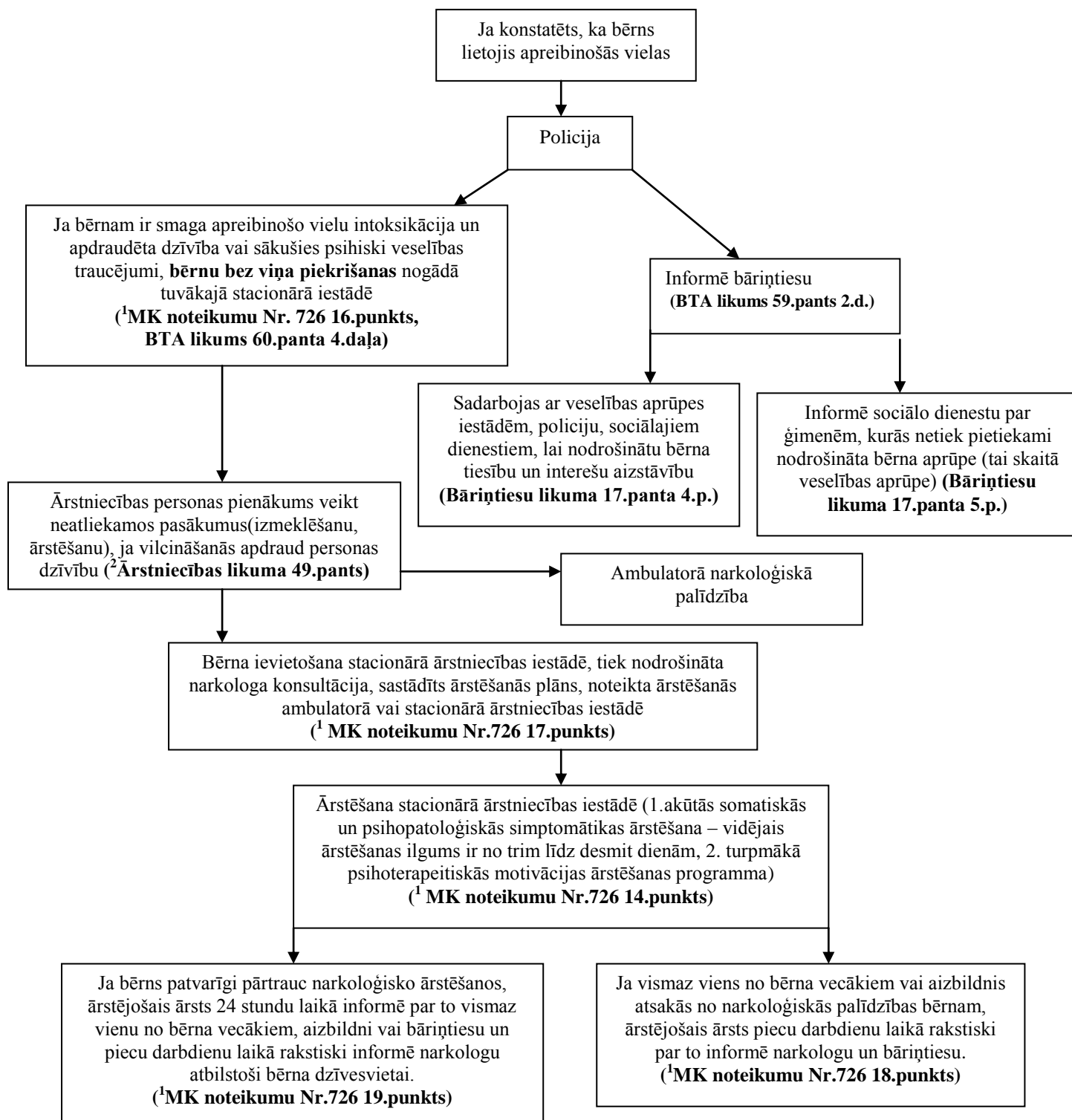
1. Bērnu nepieciešams uzklaut (sarunu veic tas darbinieks, kuram ar bērnu ir vislabākais kontakts).
2. Klases audzinātājs sazinās ar vecākiem, lai noskaidrotu iespējamo problēmas cēloni, uzaicina uz tikšanos.
3. Klases audzinātājs sadarbībā ar skolas atbalsta personālu un vecākiem izvērtē bērna individuālo problēmu cēloni:
 - 3.1. veselības problēmas;
 - 3.2. mācīšanās traucējumi;
 - 3.3. individuālas problēmas, kas saistītas ar attīstības vai traumatisko krīzi;
 - 3.4. citas iespējamās problēmas (piemēram, alkohola atkarība, delikventa uzvedība). *Kā viena no problēmām var būt bērna atkarība no alkohola vai narkotiskajām vielām. Kārtību, kādā nodrošināma bērna ārstēšana, ja konstatēts, ka bērns lietojis apreibinošās vielas skatīt attēlā Nr.2.*
4. Klases audzinātājs vai atbalsta personāla pārstāvis bērna individuālo problēmu gadījumā piedāvā iespējamo palīdzību ģimenei un bērnam no izglītības iestādes (piemēram, psihologa vai logopēda konsultācijas), vai arī informē par citām iestādēm un speciālistiem, kur ģimene var vērsties, lai saņemtu nepieciešamo palīdzību (ja vecāki nepiekrīt nodrošināt psihologa konsultācijas bērnam, tomēr izglītības iestādes personāls uzskata, ka bērnam būtu nepieciešama konkrētā speciālista palīdzība, atļauju var dot bāriņtiesa).
5. Klases audzinātājs un sociālais pedagogs sadarbībā ar vecākiem un bērnu sastāda nepieciešamās palīdzības un atbalsta plānu (piemēram, rakstisku vienošanos par turpmāko rīcību).
6. Paralēli klases audzinātājs sadarbībā ar izglītības iestādes atbalsta personālu, var pārrunāt ar klasi jautājumus, kas saistīti ar iecietību un izpratni dažādās situācijās, lai klasesbiedri nesāktu bērnu izstumt vai ignorēt.

7. Ja bērna vecāki atsakās sadarboties un neizrāda interesi par bērna problēmām, kā arī izglītības iestāde veikusi visas nepieciešamās darbības atbilstoši kompetencei, lai uzlabotu situāciju, izglītības iestādes administrācija par problēmsituāciju nekavējoties ziņo bāriņtiesai un arī sociālajam dienestam (darbam ar vecākiem un bērnu var piesaistīt arī pašvaldības policijas pārstāvjus, ja attiecīgajā pašvaldībā ir izveidota nepilngadīgo likumpārkāpumu profilakses nodaļa).

8. Ja ir iespējams, tad sociālais pedagogs kopīgi ar bāriņtiesu vai sociālo dienestu organizē starpinstitucionālu tikšanos, kurā piedalās arī ģimene, lai vienotos par tālākajām darbībām.

Attēls Nr.2

Kārtība, kādā nodrošināma bērna ārstēšana, ja konstatēts, ka bērns lietojis apreibinošās vielas

¹ 16.12.2003. Ministru kabineta noteikumi Nr.726 „Kārtība, kādā veicama obligātā ārstēšana bērniem, kuriem radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, un kārtība, kādā sociālās korekcijas izglītības iestādēs bērniem nodrošināma obligātā ārstēšana no alkohola, narkotisko un psihotropo vielu atkarības”

² izmeklēšanas darbībās obligāti nepieciešams ietvert analīžu veikšanu u.c. nepieciešamās procedūras, lai noteiktu cik un kādas apreibinošās vielas tikušas lietotas, piemēram, alkohols kopā ar toksiskām vai narkotiskām vielām utt

Situācija A3

Bērns bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi: Problēmas ģimenē

1. Bērnu nepieciešams uz klausīt (sarunu veic tas darbinieks, kuram ar bērnu ir vislabākais kontakts).

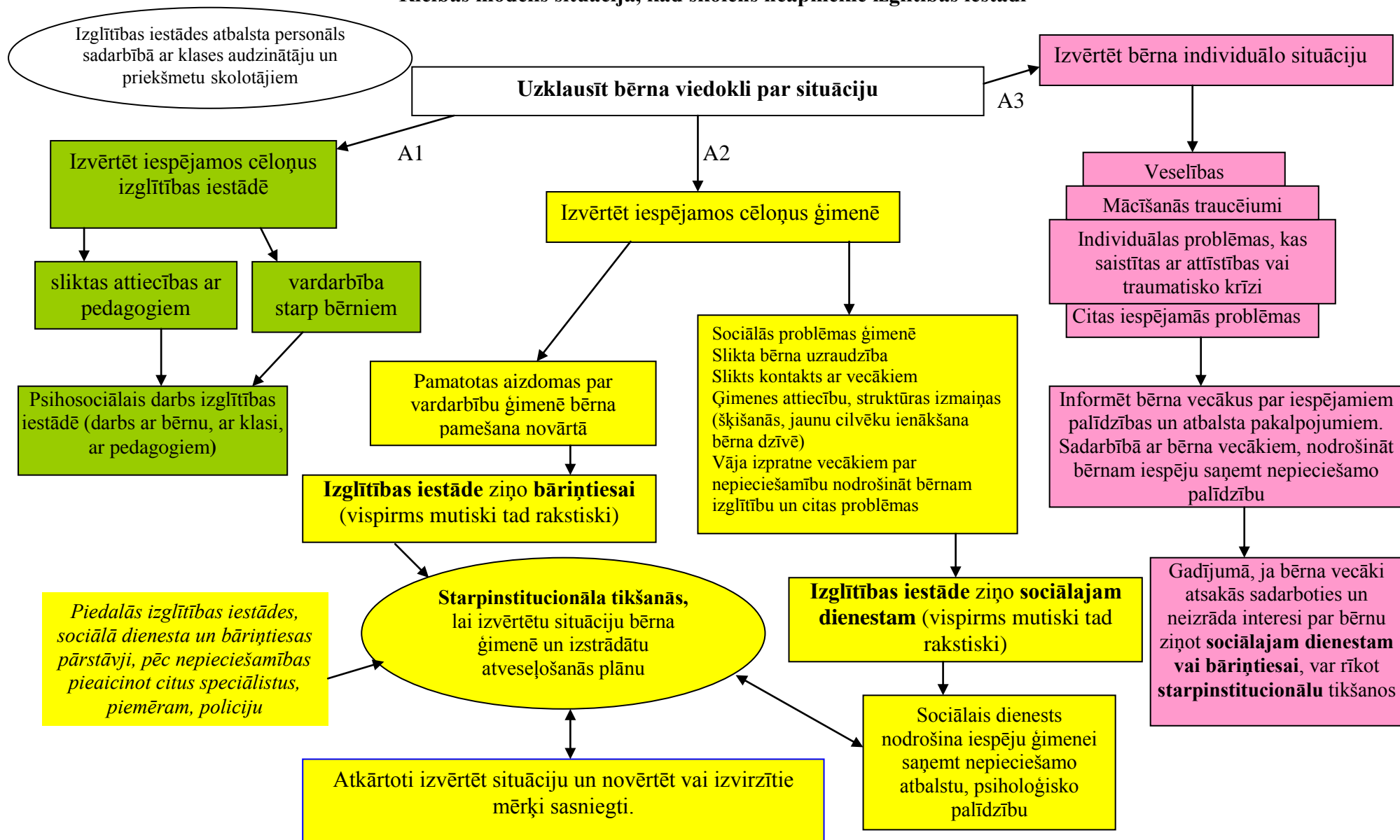
2. Izglītības iestādes atbalsta personāls kopā ar klases audzinātāju izvērtē iespējamus cēloņus ģimenē, ja nepieciešama papildus informācija klases audzinātājs kopā ar sociālo pedagogu var veikt mājas apmeklējumu.

- Gadījumā, ja ir aizdomas par sociālām problēmām ģimenē, piemēram, slikts finansiālais stāvoklis, konfliktējošas attiecības, slikta bērna uzraudzība, ģimenes attiecību, struktūras izmaiņas (šķiršanās, jauna cilvēka ienākšana bērna dzīvē), vāja izpratne vecākiem par nepieciešamību nodrošināt bērnam izglītību. Šajā gadījumā izglītības iestādes administrācijai vispirms mutiski, tad rakstiski jāinformē sociālais dienests.
- Gadījumā, ja ir pamatotas aizdomas par vardarbības faktu vai vecāku tiesību ļaunprātīgu izmantošanu pret bērnu nekavējoties, izglītības iestādes administrācijai ne vēlāk kā tajā pašā dienā vispirms mutiski, tad rakstiski jāinformē bāriņtiesa un policija.

3. Lai bērnam tiktu sniegta nepieciešamā palīdzība un nepieciešamais atbalsts izglītības iestādes pārstāvji, piemēram, sociālais pedagogs var organizēt vai piedalīties starpinstitucionālās tikšanās kopā ar bāriņtiesas pārstāvjiem, sociālajiem darbiniekiem un piesaistīt arī citus speciālistus, piemēram, policiju.

Svarīgākais starpinstitūciju sadarbībā problēmsituācijas risināšanai ir izvirzīt vienotus mērķus, savlaicīgi, koordinēti un regulāri sadarboties ar citām institūcijām.

Rīcības modelis situācijā, kad skolēns neapmeklē izglītības iestādi

Situācija B.

Sociālais dienests saņem pirmreizēju informāciju par vardarbību pret bērnu un nepieciešama nekavējoša iejaukšanās

Piemērs: *Informācijas sniedzējs norāda, ka kaimiņos dzīvojošā ģimene regulāri lieto alkoholu un iespējams narkotikas, nerūpējas par četrus gadus veco bērnu, ģimenē bieži ir konflikti, kuros tiek pielietota fiziska vardarbība.*

1. Sociālais dienests **izskata informāciju**, kas par ģimeni ir pieejama dienesta datu bāzē, ja tāda ir. Nekavējoties veic dzīves apstākļu pārbaudi, pieaicinot bāriņtiesu un nepieciešamības gadījumā policiju. Ja dzīves apstākļu pārbaudes laikā konstatēts, ka pastāv apdraudējums bērna drošībai, dzīvībai un veselībai, tad gadījumā, ja līdzī nav bāriņtiesas vai policijas pārstāvji, nekavējoties tiek ziņots minētajām institūcijām un gādāts par bērna nogādāšanu drošā vidē. Par vardarbības faktu pret bērnu nekavējoties vispirms mutiski tad rakstiski jāziņo policijai.

Tālākās darbības, kas attiecas uz bāriņtiesas kompetenci tiek veiktas saskaņā ar situācijas D aprakstu bāriņtiesām.

2. Bērnām, kurš cietis no prettiesiskām darbībām sociālais dienests nodrošina sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu bērna dzīvesvietā vai rehabilitācijas institūcijā.

3. 15 dienu laikā, pēc bāriņtiesas priekšsēdētāja vai locekļa vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas, sociālais dienests piedalās starpinstitucionālā sanāksmē, lai kopīgi ar bāriņtiesu veiktu risku izvērtēšanu un salīdzinātu novērojumus par ģimeni (var tikt pieaicināti arī speciālisti no citām institūcijām).

4. Tiek uzsākts psihosociālais darbs ar ģimeni, tiek sastādīts rehabilitācijas plāns, noslēgts sadarbības līgums ar klientu, ģimenei tiek sniegti nepieciešamie sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība, ja ģimene piekrīt sadarbībai. Ja ģimene nepiekrīt sadarbībai, jāinformē bāriņtiesa.

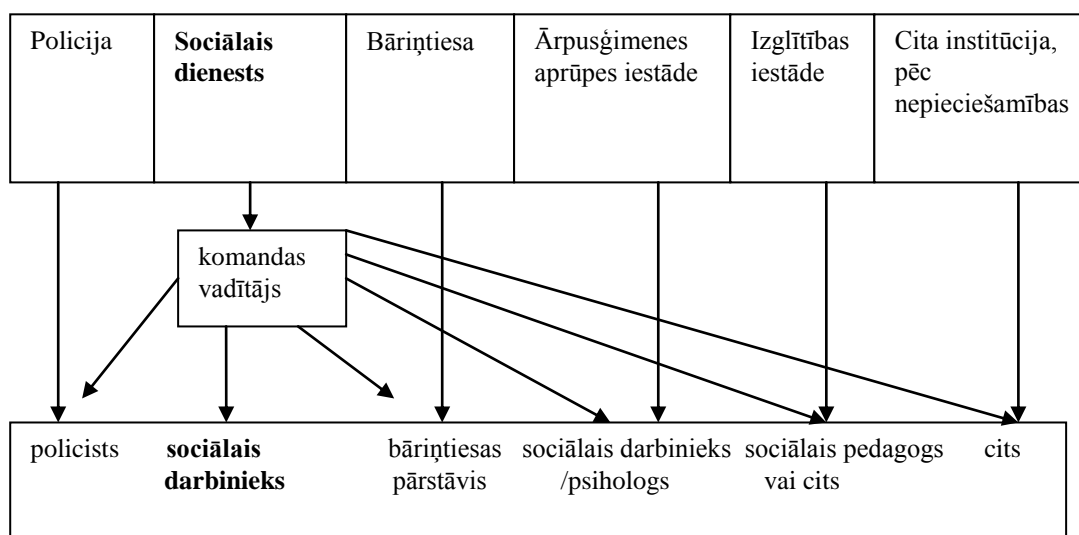
5. Kamēr bērns atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, pašvaldības sociālais dienests un bāriņtiesa sadarbībā ar institūcijas darbiniekiem veic pasākumus, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē, uzturētu kontaktus starp bērnu un vecākiem vai, ja tas nav iespējams, meklētu iespēju nodrošināt bērna aprūpi citā ģimenē.

Darbs ar ģimeni turpinās un ik pēc 3 mēnešiem vēlams veikt atkārtotu risku izvērtēšana ģimenē.

6. Ne vēlāk kā pēc gada tiek sniegta rakstiska informācija bāriņtiesai par situāciju ģimenē, lai bāriņtiesa varētu pieņemt lēmumu par aprūpes tiesību atjaunošanu vai prasības sniegšanu tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu.

7. Arī pēc aprūpes tiesību atjaunošanas sociālais dienests veic regulāru ģimenes dzīves apstākļu pārbaudi, lai novērtētu situāciju un nepieciešamības gadījumā sniegtu ģimenei sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību.

Attēls Nr.3

Situācija C.

Sociālais dienests saņem pirmreizēju informāciju par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenē, taču nav apdraudējuma bērna drošībai, dzīvībai un veselībai.

Piemērs: *Informācijas sniedzējs norāda, ka kaimiņos dzīvojošā ģimene mēdz lietot alkoholu, nerūpējas par diviem nepilngadīgiem bērniem pusaudžu vecumā, jo bērni bieži klaiņojot.*

1. Saņemtā informācija nekavējoties jāpārbauda, jo lietas, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību izskatāmas nekavējoties. Jāveic dzīves apstākļu pārbaude. Jāuzklausā bērnu viedoklis, jānovērtē paša bērna, ģimenes un vidē pieejamie resursi un šķēršļi.

2. Ja apdraudējums nav konstatēts, tomēr, izvērtējot situāciju, secināms, ka ģimenei trūkst prasmju bērnu aprūpē un audzināšanā, vai ir nepieciešama cita veida palīdzība, piemēram, ārstēšanās no atkarību izraisošām vielām, vai sociālā palīdzība, sociālais dienests uzsāk darbu ar ģimeni.

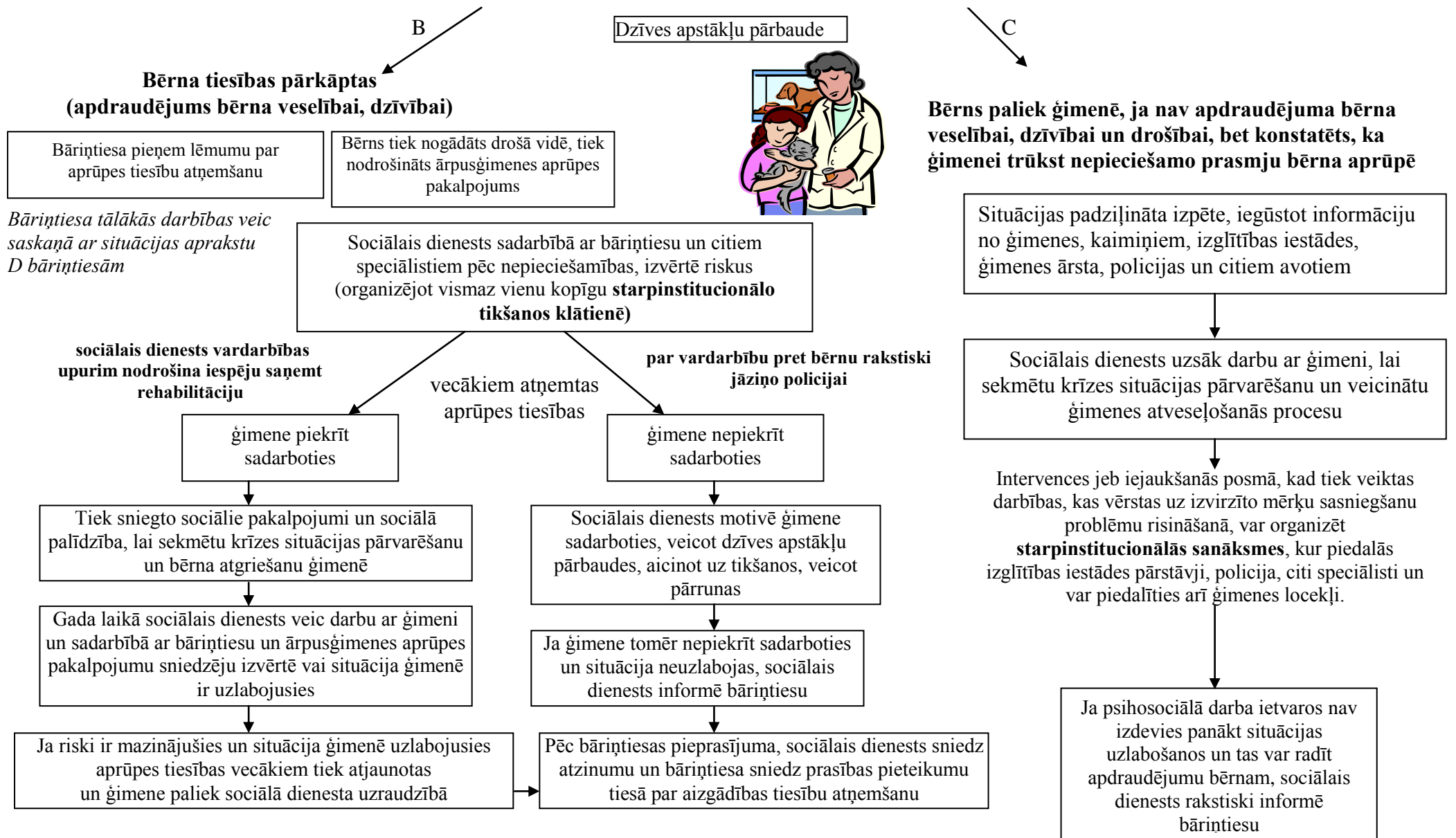
3. Sociālais dienests veic situācijas un riska faktoru novērtēšanu, izvērtējot informāciju no ģimenes kaimiņiem, tuviniekiem, izglītības iestādes, ģimenes ārsta un citiem informācijas resursiem. Izvērtējot riskus, var izmantot metodiskos ieteikumus „Risku faktoru novērtēšanas kritēriji nelabvēlīgajās ģimenēs” (pieejami Bērnu un ģimenes lietu ministrijas mājas lapā www.bm.gov.lv)

4. Sadarbībā ar klientu tiek sastādīts rehabilitācijas jeb ģimenes atveseļošanās plāns, tiek slēgts sadarbības līgums, tiek nodrošināti sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība un nepieciešamo resursu piesaiste, lai sekmētu krīzes situācijas pārvarēšanu un veicinātu ģimenes atveseļošanās procesu.

5. Intervences jeb iejaukšanās posmā, kad tiek veiktas darbības, kas vērstas uz izvirzīto mērķu sasniegšanu problēmu risināšanā, var organizēt starpinstitucionālās sanāksmes, kur piedalās arī ģimenes locekļi. Starpinstitucionālās sadarbības mērķis ir izvirzīt uzdevumus, ko katra no iesaistītajām institūcijām var veikt konkrētas problēmas risināšanā vai riska novēršanā. Šajā gadījumā starpinstitucionālās komandas vadītājs var būt sociālais dienests (sk. attēlu Nr.3).

6. Ja psihosociālā darba ietvaros nav izdevies panākt situācijas uzlabošanu un tas var radīt apdraudējumu bērniem, sociālais dienests rakstiski informē bāriņtiesu.

Praktiskās rīcības modelis sociālajam dienestam

Situācija D.

Bāriņtiesa saņem pirmreizēju informāciju par vardarbību pret bērnu un nepieciešama nekavējoša iejaukšanās

Piemērs: *Informācijas sniedzējs norāda, ka kaimiņos dzīvojošā ģimene regulāri lieto alkoholu, regulāri konfliktē, nerūpējas par diviem nepilngadīgiem bērniem, bieži atstāj vienus un iespējams izturas vardarbīgi pret bērniem.*

1. Saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu, bāriņtiesas pienākums ir nekavējoties pārbaudīt šo informāciju.

2. Bāriņtiesa izvērtē, kādus speciālistus iesaista dzīves apstākļu pārbaudē.

3. Dzīves apstākļu pārbaude, kurā tiek izvērtēts apdraudējums bērnu drošībai, veselībai un dzīvībai, tiek uzklauts bērnu viedoklis.

4. Ja dzīves apstākļu pārbaudē tiek konstatēta vardarbība vai cita veida apdraudējums, bērniem jānodrošina droša vide, bāriņtiesas priekšsēdētājam vai bāriņtiesas loceklim jāpieņem vienpersonisks lēmums par aprūpes tiesību atņemšanu.

5. Bērni jānogādā drošā vidē, audžuģimenē, krīzes centrā vai nodrošinot cita veida ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu, kā arī nepieciešamības gadījumā jānodrošina iespēja saņemt ārstniecības pakalpojumus.

6. Par vardarbības faktu pret bērnu nekavējoties rakstiski jāziņo policijai.

7. Ja bērns ir kļuvis par prettiesiskas darbības upuri, un nav ievietots iestādē, kas nodrošina sociālo rehabilitāciju vardarbības upuriem, bāriņtiesa raksta sociālajam dienestam iesniegumu, lai bērnam tiktu nodrošināta sociālā rehabilitācija, bērns saņemtu nepieciešamo palīdzību un varētu atgūt fizisko un psihisko veselību un spētu integrēties sabiedrībā. Sociālais dienests nodrošina, lai bērns saņemtu attiecīgo pakalpojumu.

8. Bāriņtiesa un sociālais dienests veic situācijas un riska faktoru novērtēšanu², apkopojot informāciju no ģimenes kaimiņiem, tuviniekiem, izglītības iestādes, ģimenes ārsta un citiem informācijas resursiem.

² Bāriņtiesa veic riska novērtēšanu, aizpildot attiecīgas anketas un ņemot vērā noteiktus kritērijus, saskaņā ar 2006.gada 19.decembra Ministru kabineta noteikumos „Bāriņtiesas darbības noteikumos” noteikto. Arī sociālais dienests var izmantot minētās anketas. Kā palīgmateriālu, izvērtējot riskus, var izmantot metodiskos ieteikumus „Riska faktoru novērtēšanas kritēriji nelabvēlīgajās ģimenēs” (pieejami Bērnu un ģimenes lietu ministrijas mājas lapā www.bm.gov.lv).

9. Piecpadsmit dienu laikā kopš vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas tiek rīkota starpinstitucionāla tikšanās, kuras laikā tiek apkopota informācija, kas iegūta ģimenes izpētes gaitā izvērtējot riskus. (piedalās sociālais dienests, ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma sniedzēja pārstāvis, var pieaicināt arī policiju un citus speciālistus, pēc nepieciešamības). Tikšanās ir būtiska, lai visas iesaistītās institūcijas varētu kopīgi novērtēt situāciju, lai lēmums būtu objektīvs un bērnu interesēm atbilstošs.

10. Piecpadsmit dienu laikā, ja nav iespējams atjaunot aprūpes tiesības, tiek pieņemts lēmums par ārpusģimenes aprūpi. Lemjot par ārpusģimenes aprūpi bāriņtiesa izskaidro bērnam iespējamās ārpusģimenes aprūpes veidus un noskaidro bērna viedokli par viņam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, ja bērns spēj formulēt savu viedokli.

11. Pēc lēmuma pieņemšanas bāriņtiesa rakstiski sagatavo vēstuli attiecīgās pašvaldības sociālajam dienestam, lūdzot sniegt nepieciešamo palīdzību bērnu ģimenei.

12. Sociālais dienests uzsāk vai turpina darbu ar ģimeni, sniedzot nepieciešamos sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību, veic regulāru ģimenes uzraudzību.

13. Bāriņtiesa veic bērna tiesību un interešu ievērošanas uzraudzību sadarbībā ar ārpusģimenes aprūpes sniedzēju.

14. Ja bāriņtiesa pieņem lēmumu par aprūpes tiesību atjaunošanu, tiek sagatavota vēstule sociālajam dienestam, norādot konstatētos riskus ģimenē, lai sociālais dienests varētu veikt darbu ar ģimeni.

Situācija E

Bāriņtiesa saņem pirmreizēju informāciju par vardarbību pret bērnu, taču nav apdraudējuma bērna drošībai, dzīvībai un veselībai

Piemērs: *Informācijas sniedzējs norāda, ka kaimiņos dzīvojošā ģimene, kurā ir trīs nepilngadīgi bērni skolas vecumā, mēdz lietot alkoholu, bieži konfliktē.*

1. Saņemtā informācija nekavējoties jāpārbauda, jo lietas, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību izskatāmas nekavējoties.

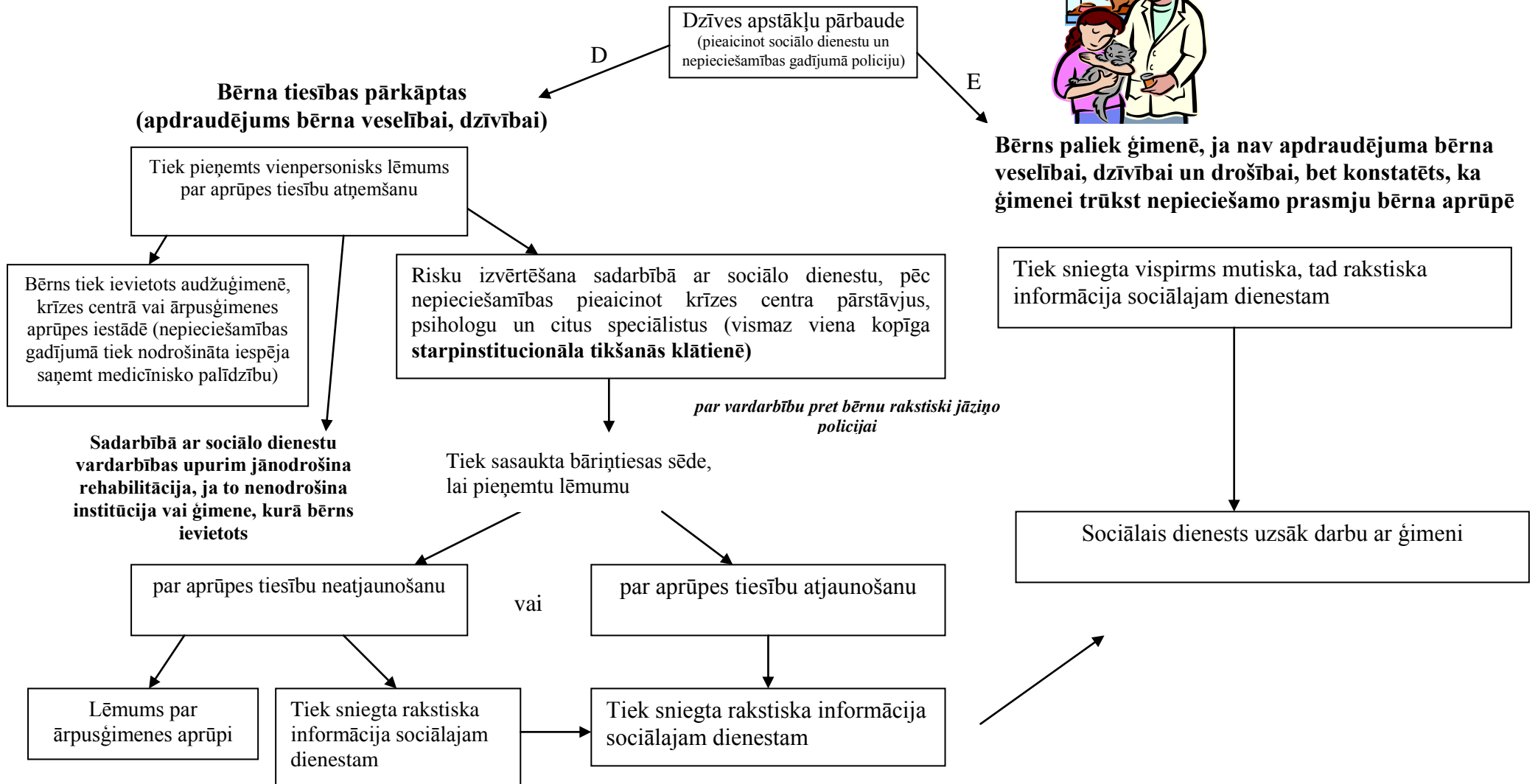
2. Notiek dzīves apstākļu pārbaude, nepieciešamības gadījumā pieaicinot sociālā dienesta pārstāvi. Tiek izvērtēts apdraudējumu bērnu drošībai, veselībai un dzīvībai, uzklasīts bērnu viedoklis, izmantojot novērtējumu par paša bērna, ģimenes un vidē pieejamiem resursiem un šķēršļiem.

3. Apdraudējums nav konstatēts, tomēr izvērtējot situāciju, secināms, ka ģimenei trūkst prasmju bērnu aprūpē un audzināšanā.

4. Bāriņtiesa sagatavo vēstuli sociālajam dienestam, kurā norādīta informācija par ģimenes dzīves apstākļu pārbaudē konstatēto, ar lūgumu atbilstoši kompetencei veikt darbu ar konkrēto ģimeni.

5. Sociālais dienests uzsāk darbu ar ģimeni, sniedzot nepieciešamos sociālos pakalpojumus un palīdzību.

Praktiskās rīcības modelis bāriņtiesai

Metodiskā materiāla sagatavošanā izmantoti šādi normatīvie akti:

Bērnu tiesību aizsardzības likums

Bāriņtiesu likums

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums

Izglītības likums

Ārstniecības likums

2008.gada 8.septembra Ministru kabineta noteikumi Nr.719 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedz nepieciešamo palīdzību”

2006.gada 19.decembra Ministru kabineta noteikumi Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi”

2003.gada 16.decembra Ministru kabineta noteikumi Nr.726 „Kārtība, kādā veicama obligātā ārstēšana bērniem, kuriem radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, un kārtība, kādā sociālās korekcijas izglītības iestādēs bērniem nodrošināma obligātā ārstēšana no alkohola, narkotisko un psihotropo vielu atkarības”